

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXIX

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LXIX

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr. Nedeljko Bogdanović, Dr. Žarko Bošnjaković, Dr. Miodrag Jovanović,
Dr. Dragomir Kozomara, Dr. Sofija Miloradović, Dr. Radivoje Mladenović,
Dr. Miroslav Nikolić, Dr. Dragoljub Petrović, Dr. Mihai Radan, Dr. Slobodan
Remetić, Dr. Rada Stijović*

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2022

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXIX

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Жарко Бошњаковић, др Миодраг Јовановић,
др Драгомир Козомара, др Софија Милорадовић, др Радивоје Младеновић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејировић, др Михај Радан,
др Слободан Реметић, др Рада Симијовић*

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2022

Покренут 1905. године.

Главни уредници:

Академик Александар Белић (1905–1960),
академик Михаило Стевановић (1960–1974),
академик Павле Ивић (1976–1999),
академик Александар Младеновић (2002–2010),
академик АНУРС Слободан Реметић (2010–).

Секретар часописа
Др Марина Јуришић

Прихваћено на VI скупу Одељења језика и књижевности САНУ
27. септембра 2022. године на основу рецензија:
др Слободана Реметића (АНУРС, Бања Лука), др Недељка Богдановића
(Филозофски факултет, Ниш), др Раде Стијовић (Институт за српски језик САНУ,
Београд), др Жарка Бошњаковића (Филозофски факултет, Нови Сад),
др Радивоја Младеновића (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац),
др Николе Рамића (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац),
др Софије Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд) и
др Марине Јуришић (Институт за српски језик САНУ, Београд).

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Издају

Српска академија наука и уметности, Београд, Кнеза Михаила 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнеза Михаила 36/1

Телефон: 011/2027-121
e-mail: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com
www.isj.sanu.ac.rs

Часопис излази годишње

Компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:
ЛП Службени гласник
Београд, Јована Ристића бр. 1

САДРЖАЈ

Стр.

Монографије, расправе и чланци

- Драгомир В. Козомара: *Фонетичке особине говора Басијаса* 1–102
- Драгољуб Златковић: *Трећа дојуна Речнику пиротског говора* . . . 103–280
- Миљана Чопа: *Дистрибуција дугоузлазног акценција у говору
Туйрије* 281–309
- Биљана М. Савић: *Лексика илејарсџа (на основу грађе из Великог
Блашка код Бањалуке)* 311–331
- Славољуб З. Марковић: *О акценцију иридева у ијекавским говорима
зајадне Србије* 333–346
- Драгана Новаков: *Народни називи за јела и њића у говору
Томашевца* 347–374

Прикази и критике

- Бојана М. Вељовић Поповић: *Зборник радова Резултатии
досадашњих и њавци будућих исџраживања срџских народних
говора Косова и Меџохије* 377–386

Додатак

- Упутство за припрему рукописа за штампу 389–397
- Уређивачка политика 399–408

Драгана Новаков

НАРОДНИ НАЗИВИ ЈЕЛА И ПИЋА У ГОВОРУ ТОМАШЕВЦА

У овоме раду је реч о народним називима за јела и пића у говору Томашевца у јужном Банату. Циљ рада је био забележити називе из кулинарске лексике, а затим их лексиколошки обрадити. Грађа је сакупљена теренским истраживањем, те пописивањем примера и упоређивањем с постојећим дијалекатским речницима, а потом је категорисана према тематским целинама. Материјал је указао на постојање великога броја германизама из семантичког поља кухиње и кулинарства у говору Томашевца, који су у српски језик ушли углавном из немачког језика или посредством њега. Та заступљеност јесте очекивана с обзиром на културно-историјске околности у Банату, јер су на овом простору живели Немци.

Кључне речи: дијалекатска лексика, народни називи, јела, пића, говор Томашевца.

1. УВОД

У Панонској низији, кроз коју се пробија река Тамиш, у свом средњем току, три километра источно од раскрснице железничких пруга Панчево – Зрењанин и Нови Сад, налази се село Томашевац (Миловановић 1992: 102–103).

Томашевац се сматра за најстарије насеље у јужном Банату. Не зна се тачно када је село насељено, али је познато да је Томашевац постојао још у XVII веку. У селу су се дуго задржала два назива: Маријево и Чоке. Претпоставља се да су под овим именима раније постојала два насеља, која су се проширивањем спојила у једно које носи данашње име (Ердељановић 2019: 270). Према предању, ова два сеоца спојио је неки Томаш, и према њему је настало име Томашевац.

Циљ овога рада јесте да забележимо називе за јела и пића према лексичко-семантичким пољима у говору Томашевца, као и да укажемо на богатство лексичкога фонда у вези са кулинарском терминологијом.⁴

На основу упитника и спонтаног разговора са информаторима,⁵ грађа је снимљена на диктафон, а потом транскрибована у виду континуираног дијалекатског текста, из којег су на фише исписиване лексеме (њих 330) са контекстом. Оне су прво разврстане по семантичким пољима, а потом по азбучном реду. Дефиниције су даване на основу контекста, али и онога што се налази у дијалекатским речницима (*Речник српских говора Војводине*). Спорна значења проверавана су код осталих мештана који нису учествовали у интервјуу. С обзиром на тему којом се бавимо у раду, за информаторе⁶ смо бирали примарно најстарије жене у селу⁷.

За лексичко-семантичку анализу изабрали смо следеће тематске целине:⁸ *Основне намирнице; Оброци и узимање оброка; Припремање хране; Зимница; Млеко, млечни производи, јела са млеком, обрада млека; Сује и чорбе; Јела од пшеничног и кукурузног брашна; Јела од шестиа; Посластице/Колачи; Врсте меса; Јела од меса; Месне прерађевине; Поврће; Јела од њоврћа; Умаци; Јела приликом разних свечковина; Пића.*

У речнику ћемо, како је то устаљено у нашој лексикографији, именице давати у номинативу, а глаголе у инфинитиву и у првом лицу презента. Ако се у неком облику мења акценат, дајемо пун облик речи, односно две лексеме (*суџиљјаши, суџиљјаша*). Речи дајемо углавном у једнини, међутим, ако се код некога облика чује само множина, такве примере остављамо у плуралу (*џијашке*). Ако више одредница има исто значење, код најфреквентније од њих бележена је сематика и навођени су синоними.

⁴ Материјал сам прикупила 1995. године као студент постдипломских студија за израду семинарског рада под руководством проф. др Гордане Вуковић.

⁵ Сви информатори су репрезентативни представници банатског говорног типа, а разговори су вођени у Томашевцу. Поменућемо имена информатора са којима смо највише били у контакту: *Зора Новаков* (рођена 1899. у Самошу); *Пава Новаков* (рођена 1926. у Јарковцу); *Бранислав Мојин* (рођен 1921. у Томашевцу) и *Иванка Сиванков* (рођена 1919. у Новом Козјаку).

⁶ Наведени информатори су били у исто време присутни у истој просторији, што је помогло да се добије већи инвентар лексема и прецизнија значења, али је отежало транскрипцију.

⁷ Иако су информаторке рођене у суседним селима њихов говор је сличан говору Томашевца.

⁸ Анализа сакупљене грађе заснована је на теорији семантичких поља Н. И. Толстоја (1963; 1966).

2. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

Прво ћемо грађу разврстати према тематским целинама, а потом је дати азбучним редом у речнику, који представља централни део овога рада.

1. ОСНОВНЕ НАМИРНИЦЕ:

- 1.1. *бр̄ашно*: *бѣло*, *лѣбње*, *чѣнично*, *кукурузно*, *гр̄из*;
- 1.2. *шѣћер* – *санкала́да*, *шѣћер у њра̀ху*;
- 1.3. *за́чини*: *бибер*, *миро̀ђија*, *о̀лбер*, *си́йна ѡа̀ѡрика*, *со*.

2. ОБРОЦИ И УЗИМАЊЕ ОБРОКА:

- 2.1. *фру̀шѝѡук*;
- 2.2. *фру̀шѝѡукова̀ѡи* (старије од *доручкова̀ѡи*);
- 2.3. *ру̀чак*;
- 2.4. *ру̀ча̀ѡи* – *да ру̀чамо*;
- 2.5. *ја̀узна*;
- 2.6. *ма̀рѣнда*;
- 2.7. *вѣ́чера*;
- 2.8. *вѣ́чера̀ѡи*;
- 2.9. *јѣ́сѝѡи* – *да јемо*;
- 2.10. *ла̀бру̀цну̀ѡи* ‘презалогајити’.

3. ПРИПРЕМАЊЕ ХРАНЕ

- 3.1. кувати: *ба̀рѝѡи*, *ди́мсѝѡова̀ѡи*, *и́си́ржѝѡи*, *ѡрѐѣ̀ђи*, *засо̀лѝѡи*;
- 3.2. месити: *замѣ́сѝѡи*, *заро̀ља̀ѡи*, *и́збу̀ћка̀ѡи*, *изме́сѝѡи*, *ѡодме́сѝѡи*, *ѡремѣ́сѝѡи*, *ра̀звѝѡи*, *ра̀сте́глѝѡи*, *ѡкиселѝѡи*, *ѡме́сѝѡи*, *ѡмѝѡи*, *ѡмо̀рѝѡи*, *кисело ѡѣ́сѝѡо*; *сла̀ѡико ѡѣ́сѝѡо*; *ѡкисело ѡѣ́сѝѡо*; *ѡбга*.

4. ЗИМНИЦА:

- 4.1. *до̀нсѝѡи*: *од ви́шања*; *од до̀гуња*; *од рингло́за*; *од шѣ́ѡва*;
- 4.2. *ѡѣ́кме́з*;
- 4.3. *сла̀ѡико*;
- 4.4. *киселе ја̀буке*; *киселе кру̀шке*;
- 4.5. *а̀јвар*;
- 4.6. *ѡѡу̀риѡија*;
- 4.7. *ра̀сол*;
- 4.8. *кисели ку̀ѡус*; *кисела ѡа̀ѡрика*;
- 4.9. *ѡрдо̀кола*.

5. МЛЕКО, МЛЕЧНИ ПРОИЗВОДИ, ЈЕЛА СА МЛЕКОМ, ОБРАДА МЛЕКА:

- 5.1. врсте млека према пореклу: *крáвље*; *òвчије*;
- 5.2. млечни производи: *вáрено млéко*; *грушевина*; *кíсело млéко*; *кајмак*; *мíлер*; *йодливени сýр*; *сíтари сýр*;
- 5.3. јела са млеком: *ýдробљено млéко*; *суíллијáш*;
- 5.4. средства за сирење: *сýришиће*; *ýкваса*;
- 5.5. обрада млека: *вáриши*, *кíселиши*, *йòцириши*.

6. СУПЕ И ЧОРБЕ:

- 6.1. сýпе према називу меса: *живíнска*; *гýшчија*; *свíнска*; *јагњèћа*;
- 6.2. чорбе: *кíсела чóрба*; *чóрба од бýкова од лýка*; *кромíр чóрба*; *јагњèћа чóрба*; *живíнска чóрба*.

7. ЈЕЛА ОД ПШЕНИЧНОГ И КУКУРУЗНОГ БРАШНА:

- 7.1. производи од пшеничног брашна
 - 7.1.1. кувани: *мáндара*; *йòйара*;
 - 7.1.2. печени: *лèбац*; *мóча*; *васíлица*; *гìбаница*; *дрòбац*; *квáрена шíрúдла*; *кíсела йòгача*; *кíфлице са сáлом и са сýром*; *мíлийрош*; *нáора* (део пескурице); *йескúрица*; *йерéце*; *йовòјница*; *йòгача*; *йòгачице напíревене с мáшћом*; *йосíуйáница*; *шíрúдла*.
- 7.2. производи од кукурузног брашна
 - 7.2.1. кувани: *кúља*; *мáсна кúља*;
 - 7.2.2. печени: *йрòја*.

8. ЈЕЛА ОД ТЕСТА

- 8.1. део хлеба или колача: *окрáјка*; *йойушка*;
- 8.2. кувана слана теста: *вáљушке*; *нáсуво резáнице*; *гркљáнићи*; *кнédле*; *шíрена*; *шáрана*; *флèкице*.
- 8.3. кувана слатка теста: *кнégле са шљíвама – гомбóце*;
- 8.4. пржена теста: *крòфне*; *руске крòфне*; *шíршч-крòфне*; *сковèрце*; *савијачице*; *шмòрне*.

9. ПОСЛАСТИЦЕ/КОЛАЧИ

- 9.1. *кòлáч*; *лúдáјница*; *колáчи са грíзом*; *кайршчна*; *шíрúдле с мáком*;
- 9.2. колач у модлама: *гурáбије*;
- 9.3. слаткиши: *áлва*, *крéшош*, и била је само – *жушá шòршá*.

гача. За Перјанице се припремала – *чорба, њајрикаш* и *кѳлице са сѳлом*. А када је кум ишао по девојку, припремали су се – *ѡржени ѡајрикаш, ѡечене кобѳсице, ѡдгачице наѡревене с машићом* и *сарма*. Кад дође млада, правила се *сѡја*, затим, *ѡечене, ѡбрѡе* и *слѡико ѡесеѡ*. За Задушнице се припремао – *мѡлироѡ*;

17. ПИЋА

17.1. алкохолна пића;

17.1.1. ракије: *бресековача; дудѡњара; кѡмовица; лебара; ѡѡѡака*;

17.1.2. вина: *масѡа; ѡѡело; француз; црѡ вино; кѡмина*;

17.2. безалкохолна пића, напаци: *кѡкле; шеребеѡ*.

3. НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О ПОРЕКЛУ ЛЕКСЕМА

Од проучаваних кулинарских назива јела и пића највећи број јесте словенскога порекла. Једна од таквих лексема јесте *гѡбаница* (од прасл. **gybanica*)⁹ настала од суфикса *-ица* и партиципа прошлог **gybatъ*, од глагола **gybati*, које је значило, између осталог, и ‘савијати’. Потом реч *кобѳсица*, која је позајмљеница у прасловенском, али је имала праоблик (од прасл. **kьlbasa / kьlbasъ*), затим лексеме *колѳч* (од прасл. **kolo* и суфикса *-ач*); *меѡ* која представља назив прасловенскога порекла (**medъ*); *ѡржѡиѡ* (од прасл. **prъžiti*) и многе друге.

Поред домаћих речи (најчешће прозирне мотивације, као на пример, *савијачице, дрѡбац, лебара*), забележено је више позајмљеница из других језика. Наравно, оваква ситуација је сасвим разумљива када је у питању терен на коме су се сучељавали утицаји разних језика и култура. Поред речи из немачког језика, чији су носиоци на овим просторима у прошлости имали и културну и политичку доминацију, запажа се и утицај мађарског и румунског језика. Утицај турскога језика у ове крајеве пренет је миграционим кретањима становништва из наших јужних крајева. Важно је међутим, истаћи, а што су нагласили П. Ивић, Ж. Бошњаковић и Г. Драгин – да и поред присуства знатног броја позајмљеница, банатски говори по јачини страног утицаја на вокабулар далеко заостају на пример, за муслиманским говорима у Босни и Херцеговини или многим приморским говорима, у којима оријентализми, односно романизми много дубље прожимају речнички фонд (Ивић и др. 1994: 453–454).

⁹ За етимологију смо користили: Миклошич 1862–1865; Скок 1971–1974; Глухак 1993; ЕРСЈ 2003–2008.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић 1995: Гордана Вуковић, Кулинарска лексика у фразеологији, *Годишњак филозофског факултета у Новом Саду* 23, Нови Сад, 39–43.
- Вуковић 1995а: Гордана Вуковић, Празници и обредна јела, *Фолклор у Војводини*, Нови Сад, 259–266.
- Глухак 1993: Alekko Gluhak, *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb: August Cesarec.
- Ердељановић 2019: Јован Ердељановић, *Срби Банатију. Насеља и сџановништво*, Ново Милошево: Банатски културни центар.
- ЕРСЈ: *Етимолошки речник српског језика*, А–БЈ, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2003–2008.
- Звекић-Душановић 2011: Душанка Звекић-Душановић, Из кулинарске лексике – прженице, моче, пофезне, бундаш, у: Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.), *Зборник у част Гордани Вуковић. Лексикологија. Ономастика. Синтакса*, Нови Сад: Филозофски факултет, 219–226.
- Ивић 1949–1950: Павле Ивић, О говорима Баната, *Јужнословенски филолог* XVIII, Београд, 141–156.
- Ивић 1990: Павле Ивић, *О језику некадашњем и садашњем*, Београд: БИГЗ – Приштина: Јединство.
- Ивић и др. 1994: Павле Ивић, Жарко Бошњаковић, Гордана Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Прва књига: Увод и фонетизам, *Српски дијалектолошки зборник* XL, Београд, 1–419.
- Ивић и др. 1997: Павле Ивић, Жарко Бошњаковић, Гордана Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Друга књига: Морфологија. Синтакса. Закључци. Текстови, *Српски дијалектолошки зборник* XLIII, Београд, 1–586.
- Ивић 2001: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика II. Увод и штиокавско наречје*, Нови Сад. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Квока 2014: Kwoka Tomasz, Војвођански јеловник: поглед гурмана на међукултурне и међунационалне утицаје, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 43/1, Београд, 407–417.
- Мартинов 1997: Златоје Мартинов, *Немачки ушницај на исхрану Срба у Банатију*, Панчево: Банатски форум.
- Миклошич 1862–1865: Franz Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum*, Vindobonae. Guilelmus Braumueller.
- Миловановић 1992: Светомир Д. Миловановић, *По равном Банатију. Летопис села и школа ковачичког среза*, Београд, 1935. Ковачица: Галерија Бабка, 1992.
- Милорадовић 2011: Софија Милорадовић (ур.), *Култура исхране у Војводини кроз обредну праксу. Лингвистички и етнолошки аспекти*, Нови Сад: Матица српска.
- Милорадовић 2014: Софија Милорадовић (ур.), *Обредна пракса – речима о храни. На материјалу из српских говора Војводине*, Нови Сад: Матица српска.

- Мирилов 2010: Ружица Мирилов, Терминологија кулинарства у Бачком Градишту, *Зборник радова Филозофског факултета. Посебно издање посвећено проф. др Милосаву Вукићевићу*, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, 313–340.
- Михајловић 1980: Велимир Михајловић, Из наше кулинарује, *Књижевни језик* IX, бр. 4, Београд, 7–24.
- Московљевић 1938: Милош Московљевић, *Дијалектолошка карта Војводине*. Прештампано из „Гласника југословенског професорског друштва“ XVIII, св. 11–12, Београд, 1–32.
- Московљевић 1941: Милош Московљевић, Извештаји о испитивању говора средњег и јужног Баната, *Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановића* VIII за 1940 (1941), Београд, 7–60.
- Перић 2008: Smiljka Perić, *Mađarsko–srpski, srpsko–mađarski rečnik, gramatika*, Београд: ЈРЈ.
- Радовановић 2011: Драгана Радовановић, Из кулинарске лексике Санада и Мокрина, у: Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.), *Зборник у част Гордана Вуковић. Лексикологија. Ономастика. Синтакса*, Нови Сад: Филозофски факултет, 227–239.
- Радовановић 2013а: Драгана И. Радовановић, Банатска месна трпеза, *Годишњак за српски језик и књижевности* XXVI, број 13, Ниш, 461–469.
- Радовановић – Спариосу 2013б: Драгана Радовановић и Лаура Спариосу, Српска и румунска трпеза у северном и средњем Банату, у: Снежана Гудурић (ур.), *Језици и културе у времену и простору* II/2, Нови Сад: Филозофски факултет, 205–213.
- Радовановић 2014: Драгана Радовановић, Хлеб и обредна пракса у Војводини. Етнолингвистички оглед, у: Софија Милорадовић (ур.), *Обредна пракса – речима о храни. Зборник радова*, Нови Сад: Матица српска, 65–83.
- РСГВ: *Речник српских говора Војводине. Измењено и допуњено издање*, I–IV, Светлана Вареника и др., Нови Сад: Матица српска, 2019.
- Скок 1971–1974: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Стефановић Карацић 1898: Вук Стефановић Карацић, *Српски рјечник (исцумачен њемачкијем и латинскијем ријечима)*, Треће државно издање, Биоград.
- Толстој 1963, 1966: Никита И. Толстој, Из *опытов типологического исследования славянского словарного состава* I–II, *Вопросы языкознания* 1963, 1, 29–45; 1966, 5, 16–36.
- ХЕР: *Hrvatski enciklopedijski rječnik* 2002, Zagreb: Novi Liber.
- Шкаљић 2015: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Београд: Prometej.
- Шнел Живановић 2011: Маргита Шнел Живановић, Немачке позајмљенице у кулинарској терминологији, *Лингвистичке свеске 9. Говор Новог Сада. Свеска 2: Морфосинтаксичке, лексичке и прагматичке*, Нови Сад, 278–295.

РЕЧНИК

А

ајвар, -а м. ‘јело од млевеног парадајза, паприке и зачина’. – *Ў јесен кувамо ајвар.*

а́лва, -е ж. ‘бомбоне од прженог шећера и ораха’. – *Ми дèца и́рражимо ма́му да нам и́рраво а́лве.*

арпа́цик, -а м. ‘ситан лук за сађење, лук сејанац’. – *У и́ррòлеће сèјем арпа́цик.*

Б

бабура, -е ж. ‘врста крупне паприке’. – *Бабуру сийа́ам за зимницу.*

ба́рена шу́нка, -е ж. в. шу́нка

ба́ретина, -е ж. ‘месо које се кува у води’. – *Од ба́ретине се и́рраво бе́ле коба́сице.*

ба́рити, ба́рим ‘кувати јело у води’. – *... днда и́о и́ррèба ба́риии.*

бе́ла цигерица в. цигерица

бе́ле коба́сице в. коба́сице

бе́ли лу́к в. лу́к

бе́ло бра́шно в. бра́шно

бе́ло ви́но в. ви́но

беò сòс в. сòс

би́бер -а м. ‘врста зачина’. – *У ме́сне коба́сице се сийа́ви бе́ли лу́к, би́бер.*

бо́жићно пече́ње в. пече́ње

бора́нија, -е ж. ‘јело од бораније’. – *Бора́нију о́чисиимо, исече́мо је, и ме́шемо да се диймсйу́је.*

бо́стан, -а м. ‘заједнички назив за диње и лубенице’. – *Имали смо здра́во ле́и бо́сџан.*

бра́шно -а ср. ‘прерађевина од жита’ 1. бе́ло 2. ле́бње 3. куку́рузно 4. пшени́чно (чени́чно). – *Било је бра́шно бе́ло, ле́бње, куку́рузно и и́у ме́шемо ма́ло и́шени́чна бра́шна.*

брèсковача, -е ж. ‘ракија од плодова брескве’. – *Кад и́о исйече́мо брèсковачу, днак је и́а још оийснйа.*

бура́г, бура́га м. ‘желудац код животиња (обично преживара)’. – *Бура́г је и́ррèбо за сйр.*

бућку́рйш, бућку́риша м. ‘неукусна храна’. – *Ја нисам ку́вала бућку́рйш.*

В

ваљушке, -ака мн. ‘обли комадићи теста који се кувају’. – *Прравили смо ваљушке са сиром.*

варено млеко в. млеко

василица, -е ж. ‘пита која се меси за православну Нову годину, на дан Светог Василија’. – *То је кад њога, василица.*

вечера, -е ж. ‘оброк који се једе увече’. – ... *ондак ја скувам вечеру, а и данас се каже вечерашњи.*

вино, -а ж. ‘пиће добијено врењем грожђаног сока’ 1. бело 2. црно вино. – *Од црног грожђа се првило црно вино, француза, а од белог грожђа било је, то се звало ошело.*

Г

гибаница, -е ж. ‘јело од растезаног теста надевено сиром, врста пите’. – *С оштим сиром честио њути првили смо гибаницу.*

глазура, -е ж. ‘прелив преко колача или торте’. – *Глазура се први од чоколаде.*

гњџав, -а, -о ‘слабо печен хлеб или колач’. – *Кад није била изложена фуруна, њнеки њути је гњџав лебац.*

гомбоце, -а ж. мн. ‘барено тесто запечено на масти са презлама’. – *Првим гомбоце од шестиа и барена кромира.*

грангле, грангли мн. ‘колачићи од брашна, масти, јаја и шећера вађени модлицама’. – ... *и било је звали смо грангле.*

грашак, -шка м. ‘вариво од грашка’. – *Е, ја онда кувам грашак.*

гриз, -а м. ‘крупница’. – *Маши замеси ти јаја с оштим гризом.*

гркљанићи, -а м. мн. ‘тесто у ролнама исечено на ситне комадиће’. – ... *и првим гркљаниће.*

груњик, груњика м. ‘подваљак свиње’. – *Пече се она сланина од груњика.*

грушевина, -е ж. ‘прво кравље млеко (после тељења)’. – *Грушевину сам бацала свињама, мене је било гадно да првим.*

гуробије -а ж. мн. ‘колачићи од брашна, јаја, шећера, масти вађени модлицама’. – ... *и првили смо гуробије.*

гущије месо в. месо

Д

дймстовати, -ујем. ‘кркати јело у пари на тихој ватри’. – ... *у њега насече лука и то дймстује.*

дòручак, -чка м. ‘оброк који се једе ујутру’. – ... *шò нам је бíло дò-ручак.*

дòћи за рúком в. одмòрити

дрòбац, дрòпца м. ‘сушени, млевени хлеб’. – *Бàба и мàйи су уìржиле дрòбац.*

дўмст, -а м. ‘укувано воће, компот’ 1. од вйшања 2. од дгўња 3. од рин-глова 4. од шлйва. – *Пре смо мèһали дўмсй од вйшања, од шлйва, од рин-глоза, од дгўња.*

дудйњара, -е ж. ‘ракија од дудовог плода, дудиња’. – *Највише смо йèкли од дудйћа, дудйњару.*

Ђ

ђўвеч, -а м. ‘јело од мешаног поврћа’. – *Дрòбац сйàвиду йр̀во у љўвеч.*

ђўвече, -ета ср. ‘тепсија’. – *òндак мèйем да йечем у љўвече, кад за рúчак, кад за вèчуру.*

Ж

живйнска чòрба в. чòрба

жйто, -а ср. мн. ‘1. заједнички назив за биљке од чијег се плода меље брашно и прави хлеб, плодови тих биљака, зрневље, назив за пшеницу 2. кувана пшеница која се једе на даћи или слави, кољиво’. – ... *јом и жйша кўвамо за Свèйòга Нйколу.*

жўта тòрта в. тòрта

жўти пòсни пасўљ в. пасўљ

З

зabйберити, -им ‘посути бибером’. – *Сўйу забйберим и јемо.*

зàкиселити, -им ‘ставити у јело сирће, лимун, парадајз’. – ... *зàкисели се са йарадàјзом.*

замèsити, замèsим ‘направити тесто од брашна и воде’. – ... *замèsиду с јàјейом.*

зàпарити, -им ‘прелити кључалом водом’. – ... *кад зàйаримо и оно сйòји до ўјуиру.*

зaпèћи, запечем ‘ставити јело само на кратко у рерну’. – ... *òни мèйеду у рерну да се мàло зaйèче.*

зàпржити, -им ‘додати јелу упржено брашно’. – *Кад је кўйус кўван, òнда се зàйржи.*

зарòљати, зарòљам ‘увити тесто’. – ... *и òнда јèдну [обгу] йò јèдну зарòљам.*

засо̀лити, засолим ‘ставити у јело со’. – ... *ма̀ло за̀солим и мѐтѝем да се одмори.*

зачѝнити, зачиним ‘ставити у јело зачине’. – ... *о̀ндак ѝо̄б за̀чиним и бу̀де лѐио.*

зашѐхерити, -им ‘ставити у јело шећер’. – *Мо̀ја ма̀ӣи ѝо̄ [гомбоце] зашѐхери.*

зѐјтин, -а м. ‘уље за јело’. – *Пѐкла сам крòфне на зѐјтин.*

зѐлєн, -а м. ‘поврће (шаргарепа, паштрнак и першун) које се ставља у супу’. – *О̀чистӣим зѐлєн и сир̄є̄ним да ку̀вам.*

И

ѝзбу̀ћкати, -ам ‘умутити јаја’. – *Ѝзбу̀ћкам и чѐӣир ка̀шике шѐхера мѐшем.*

ѝздрòбити, издробим ‘уситнити’. – ... *о̀ндак ѝздрòбим сир̄.*

ѝзмє̀сити, ѝзмє̀сим ‘сјединити тесто да буде компактна маса’. – ... *ѝзмє̀сиду све за̀једно.*

ѝзму̀љати, измуљам ‘испасирати’. – *О̀во ѝр̀во вѝно кад га изму̀љамо зòвє се ма̀сӣа.*

ѝспржити, -им ‘пећи јело у масти’. – *Ѝ ја̀ о̀ндак ѝспр̀жим лу̀кац.*

ѝсту̀ћи, -чем ‘умутити јаја’. – *Ра̀збѝјем чѐӣири ја̀јє̄ӣа, ѝсѝучем ка̀в за ѝо̀рӣу.*

ѝзрє̀ндане кр̀ушке в. кр̀ушке

Ј

ја̀бука, -е ж. мн. ‘врста воћке и њен плод’

киселе ја̀буке. – *Е, нє̀ки ѝу̀ӣ смо киселили ја̀буке.*

јагњє̀ћа чòрба в. чòрба

јагњє̀ћи паприка̀ш в. паприка̀ш

ја̀узна, -е ж. ‘оброк који се једе између ручка и вечере’. – *Ја̀узна у чѐӣири са̀ӣа бу̀де.*

К

ка̀јмак, -а м. ‘скрама која се нахвата на некуваном млеку’. – *Дѐца су во̀лела ка̀јмак.*

капрѝцна, -е ж. ‘врста колача преливених куваним шећером’. – *Мо̀ја ма̀ӣи је ѝравила капрѝцну.*

кв̀асац, -сца м. ‘сиво-бела влажна маса у којој се налазе гљивице које изазивају разлагање шећера и врење’. – *У о̀сам са̀ӣи ѝодмє̀симо кв̀асац.*

кв̀арена штр̀удла в. штр̀удла

киселе јабуке в. јабуке

киселе крушке в. крушке

кисели купус в. купус

кисело млеко в. млеко

кисела паприка в. паприка

кисела погача в. погача

кисела чорба в. чорба

кисело тесто в. тесто

киснути, кисне ‘кад се тесто подиже’. – *Ондак замѐсим, мѐшем квасац да кисне.*

кифлице, -а ж. мн. ’1. дем. од кифла 2. врста колача у облику малих кифли са сиром, са салом, са пекмезом’. – *Кифлице сам ир̀авила са с̀алом и са с̀иром.*

кишељење, -а ср., гл. им. од киселити. – ... *ондак је ѝод к̀ишељење.*

кнегле, -а ’тесто у облику лоптица од брашна, јаја и соли 1. кнегле од гр̀иза 2. са шљивама’. – *И мѐшем да к̀увам вѐчеру, кад ш̀ија, кад кнегле од гр̀иза.*

кобасице, -а ж. ‘месом надевено црево 1. мѐсне 2. бѐле’. – ... *и ир̀авиду се бѐле кобасице и мѐсне.*

кожура, -е ж. ‘свињска кожица’. – ... *кожу̀ре од гла̀ве и ѝод с̀ијавиду.*

кોકати, кокам ‘пржити зрна кукуруза’. – *Мѐшем куку̀руза, иа кокам.*

кокач, **кокача** м. ‘врста кукуруза за кокање’. – *За У̀скрс кокамо кокице.*

кокице, -а мн. ж. ‘кукуруз који је искокан’. – *Тај куку̀руз је кокач.*

колач, колача мн. ‘колач који се замеси од брашна, јаја, млека, квасца и шећера резаћи’. – *На Ба̀дњи да̀н мо̀ја ба̀ба у̀мѐси ир̀ави колач, резаћи.*

колачи, -а мн. ‘врста слаткиша најчешће од печеног теста’. – *Ир̀авили смо колаче са гр̀изом.*

кѐљиво, -а ср. ‘кувана пшеница са шећером и орасима, обично се једе на славама’. – ... *а б̀уде и кѐљиво за сла̀ву.*

комлѐв, комлѐва мн. ‘додатак који помаже да хлеб нарасте’. – *Ир̀авимо комлѐв.*

кѐмина, -е ж. ‘оно што остане кад се исцеди сок из воћа (од грожђа, шљива и сл.) и спрема за алкохолно врење’. – ... *ѝод од куку̀руза кѐмину да̀мо свињама.*

кѐмовица, -е ж. ‘ракија од грожђа’. – ... *и ѝод се ѝѐче ракија кѐмовица.*

кѐмпѐт, компѐта м. ‘воће кувано са шећером’. – *Да̀нас се не ка̀же д̀умсѐи, него кѐмѐи.*

кράкле, крaкли мн. ж. ‘слатко безалкохолно пиће од соде, са шећером и аромом малине’. – *Тај ирaви соду и крaкле.*

крастaвчић, -а м. ‘дем. од краставац и врста биљке из породице тикава са јестивим дугуљастим зеленим плодом’. – *За кiшељење су мaли крaстaвчићи.*

крeтош, -а м. ‘посластица коју справљају посластичари од упрженог шећера’. – *А крeтош ми је кyйовала шeйка кад сам била мaла код алвaра.*

крiшка, -е ж. ‘парче хлеба’. – *Крiшке нoсим нa њиву.*

крманaдла, -е ж. ‘свињско месо са обе стране кичме са ребарцима’. – *А oво мeса остiало, шyнке, крманaдле и шипa јa знaм, рeбра, шo се соди.*

кромпiр, кромпiра м. ‘1. намирница 2. јело од кромпира’. – *Кyвали смо кромпiр у ђувeче.*

кромпiр чoрба в. чoрба

крoфна, -е мн. ж. ‘тесто у облику лоптица пржено на масноћи: 1. рyске крoфне 2. принцес крoфне’. – *Е, шaко је oна ирaвила шe колaче и ми смо шo звaли рyске крoфне.*

крeтoла, -е ж. ‘округла тучана посуда за кување’. – *У крeтoлу сам грeјала вoду, и кyвала сам.*

крyшка, -е мн. ж. ‘врста воћке и њени плодови: киселе крyшке, изрендане крушке без шећера’. – *Е, нeки yyи смо киселили крyшке.*

крчкати се, крчка се ‘оставити јело да полако ври на тихој ватри’. – *Остaвим рyчак да се крчка, yа oдем да нaйoјим крaве.*

кyвати, -ам ‘спремати јело у води’. – *Мoја бaба oбавезно кyва рyчак.*

кукyрузно брaшно в. брaшно

кyља, -е ж. ‘укувано густо јело од кукурузног брашна: 1. са сyром 2. са млeком 3. мaсна’. – *Нeки yyи се сyрeмала кyља, а ми остiали, дeца и oви остiали, дрyги, jели смо мaсну, и са сyром је била кyља.*

кyпус, -а м. ‘1. биљка 2. јело од купуса: кисели кyпус’. – *Кyпус смо киселили у вeлико бyре.*

кyћанска повoјница в. повoјница

Л

лaбрцнути, -нем ‘презалогајити’. – *... ире су говoрили и лaбрцнути.*

лeбара, -е ж. ракија од кукурузног брашна’. – *Oва рaкија се зoве лeбара, зaшто шo се мeће мaло чeнична брaшна од жyтa.*

лeб, -а ‘производ од брашна, воде, соли и квасца’. – *Било је брaшно бeло, лeбње, лeбње смо ирaвили лeб.*

лeбац, лeба в. лeб. – ... и лeбац савршeн бyде.

лèпиња, -е ж. ‘растегљено тесто кружног облика које се обично пече пре хлеба’. – *Кад мèsим лèба и кад њрво исйечём лèйиње, дàm им да фрүшиукују.*

лйст, -а м. ‘комад развученог теста’. – ... *бүдеду лéйи, свё на лйстйове.*

лудáјнице, -а ж. мн. ‘слатки колач с ренданом бундевом у растезаном тесту’. – *Лудáјнице ѡрáвим и дàнас.*

лўкац, лўка м. ‘врста поврћа 1. бели 2. црни’. – *Бéли лўкац сййáвам у свáко јéло скоро, кáжу да је лекóвийй, а и црни је здрáво дòбар.*

лўковина, -е ж. ‘боја за фарбана јаја од луске лука’. – *Мòја бáба нас шйёра да скйнемо с шйáвана лўкац да кўвамо лўковину.*

Љ

љўска, -е ж. ‘опна (код грожђа и сл.)’. – *Љўске бáцим од њй нйшййа нё ѡравим.*

М

мáк, мáка м. ‘једногодишња индустријска биљка са белим или ружичастим цветовима’. – *А мáк је скўван у млéко и самлèвен.*

мáндара, -е ж. ‘каша од пшеничног брашна са јајима и сољу’. – *Исйече се слáнине и у шйу мáс се уйржи брáшно, сййа се вòде и кўва се мáндара.*

мáрèнда, -е ж. ‘оброк који се једе између ручка и вечере’. – *Мáрèнда је бйла око чéйир сáшa.*

мáс, мáсти ж. ‘отопљена масноћа’. – *Ўморим мáс и дндак ѡдчнем.*

мáсна кўља в. кўља

мáста, -е ж. ‘непреврео сок од грожђа’. – *Ово ѡрво вйно кад га муáмо шйб се зòве мáсшa.*

мèд, мèда м. ‘сладак густи сок који пчеле стварају од цветног нектара’. – *Васйлице ѡрèмажем мèдом.*

мèsити, мèsим ‘правити тесто’. – ... *кад се осуши кад дћемо да мèsимо.*

мèsне кобáсице в. кобáсице

мèсо, -а ср. ‘мекано мишићаво ткиво животиња, као и делови животиња који се употребљавају као животна намирница 1. сўво 2. пáчије 3. свйнско 4. ћурчије 5. живйнско 6. овчије’. – *Суу смо кўвали на ѡáчије, на ћурчије, на живйнско, на свйнско, а кўус са овчевином и сўвим мèсом.*

мèуна, -е ж. ‘луска, чаура у коју је увијено семе неких биљака (пасуља, грашка)’. – *Мèуне вòлу крáве, од грáшка вòлу сйрáшно.*

мйлер, -а м. ‘масноћа са некуваног млека’. – *Од млéка гóре скўйим мйлер.*

мйлипрот, -а м. ‘тесто умешено са милером’. – *Од бéла брáшна ѡрáвимо мйлипротй.*

мирођија, -е ж. ‘биљка јаког мириса од које се најчешће прави сос’. – *Сѡс мѣшѣм и ѿрѣвим са мирођијом.*

млѣко, -а ср. ‘бела хранљива течност, која се лучи из млечних жлезда 1. ђвчије 2. вѣрено 3. кисело 4. ѡдробљено’. – *Ѓнда кад ѿмомѡзем крѣве зѡјуѡра, куѡвам млѣко, ђвчије млѣко сам киселила, а вѣрено млѣко смо дрѡбили, ѡѡ је кѡв ѡдробљено млѣко.*

мѡча, -е ж. ‘хлеб натопљен у млеко и јаја и пржен на масноћи’. – *Од лѣба ѿрѣвим мѡче.*

муљати, муљѡм ‘пасирати’. – *Ѓнда муљѡмо с муљаром.*

мућити, мућим ‘мешати житку храну’. – *... јѡ ђнда мућим сѡр.*

Н

нађенути, -нем ‘напунити пиринцом и изнутрицама’. – *Ѓурак се нађене јѡш ѡвече на Бѡђњи дѡн.*

нађора, -е ж. ‘делови пескурице’ в. пескурица. – *Нађоре нам из [цркве] донѣсе дѣда.*

настрѡгати, настрѡжем ‘изрендати’. – *Мѡја бѡба и мѡја мѡѡи насѡрѡжѣду лѡѡају.*

насѡво резѡнице в. резѡнице

О

ѡбарити, ѡбарим ‘прокувати јело’. – *... ѡбѡри се у бакрѡч.*

ѡбга, -е ж. ‘лопта од теста’. – *И намажем ѡѡ ѡбгу и рѡсѡеглим ѡреко свѣга ѡмажем са маком.*

ѡбстѡјати, -им ‘оставити тесто да одстоји неко време’. – *... кад ѡбсѡѡѡји ѡѡла сѡѡѡ, ѡнда се исѡѡѡче с ѡклѡгијом.*

ѡвчевина, -е ж. в. мѣсо

ѡвчије млѣко в. млѣко

ѡплѣсти, оплетѣм ‘увити тесто у плетеницу’. – *... и кад ѡѡлеѡѡѣм, јѡ је мѣшѣм у шѣрѡу.*

ѡдмѡрити, ѡдморим ‘оставити тесто одређено време да стоји’. – *Прѡвим мѡле ѡбгице и мѣшѣм да се ѡдмориду, да дрѡју за рѡком.*

ѡкрајка, -е ж. ‘крај хлеба, део хлеба или колача’. – *Код нас је дѣда јеѡ ѡкрајку.*

ѡлбер, -а м. ‘лист ароматичног мириса који се ставља у неко јело’. – *Дѡнас сѡѡѡѡѡм ѡлбера.*

ѡпрљити, ѡпрљим ‘ватром спалити’. – *Кад зѡкољу свѡње, ѡнда донѣсу слѡму да ѡѡрљиду.*

ѡра, -а м. ‘плод истоимене биљке’. – *... ѡндак смо ѡмали ѡѡно ѡраја.*

оскорушити се, оскоруши се (о млеку и сл.) ‘овлаш се заледити’. – *Кад се млéко оскоруши, скуџи се мiлер.*

осушити, осушим ‘оставити растегљено тесто да се просуши’. – *Ќндак дсiавам иiесiа да се осуши.*

отéло, -а ср. ‘врста белог грожђа’. – *Тó је бiло грóжђе, оно ирèђашњо, сiаро, оiéло.*

II

пáбушина, -е ж. ‘мастан поткожни слој на трбуху свиње’. – *А од иáбушине и од јóш сiињи дiиáдака, иiб се мèље и ирáвиду се мéсне кобáсице.*

пáприка, -е ж. ‘плод истоимене биљке 1. кисела 2. сiтна, црвена 3. пуњена за јéло од млéвеног мéса’. – *Кад је гóшов куџус, киселиду иáприку, иiб је кисела; пуњена иáприка се јéла млóго, а са црвеном, сiином сам зайржáвала јéло.*

паприкáш, паприкáша м. ‘јело од меса и кромпира које се кува у соку зачињеном паприком 1. јагњèћи 2. пржени’. – *И сiиáви се да се кúва јагњèћи иáприкáш днда бúде и иржени иáприкáш.*

пасуљ, пасуља м. 1. биљка 2. ‘кувано јело најчешће чорбасто које се прави од пасуља 1. бiстар, бели, пòсни, 2. жúти’. – *А за вèчеру кúвамо иасуљ, бели, иòсни, жуџи смо кúвали, иогòшово иéиком.*

пáтака, -е ж. ‘последња врло слаба ракија која излази у казан при печењу’. – *... иiб се зóве иáпáка.*

пáчије мéсо в. мéсо

пáшканат, -а м. ‘врста зачина’. – *Очистим иáшканати и мèшем да кúвам.*

пéкмез, -а м. ‘кувано воће са шећером 1. од вишања 2. од кáјсија 3. ринглóза 4. шљiва’. – *И иáко кúваду ио цèо дáн и цéлу нòћ кúваду иéкмеза од вишања, кáјсија, ринглóза, шљiва.*

перéце, -а мн. ср. ‘печиво савијено у круг и местимично премазано смесом коју чине јаје, со и вода’. – *Перéце мéсим од киселог иiесiа.*

пéршун, -а м. ‘врста зачина’. – *... очистим иéршун, иáшканати.*

пескúрица, -е ж. ‘мали хлеб који издељен чини наору, а користи се у цркви приликом причешћа’. – *Мéсу се иескúрице за Зáдуинице и дндак се нòси ио кúђама.*

пéћи, печém ‘припремати храну на врелој масноћи’. – *Бiле су фúруне земљáne, иио смо ми иéкли иечéње, а мéсо иечém и у иигáњ на мáс.*

печéње, -а мн. ср. ‘печено месо’. – *... и иiб је гушчије иечéње.*

пiлетина, -е ж. ‘младо пилеће месо’. – *Од иiлетиине је лéиá сúиá.*

пїрїнца, -е ж. ‘зрнаста намирница беле боје’. – *Моја баба иустии ма̀ло иїрїнце.*

пїтије, пїтија ж. ‘кувано јело од свинских папака, ушију, главе и сувих кожурица’. – *Метем месо и куваду се док не сїадну с косиїју за иїтије...*

пїтијаст, -а, -о ‘који је као пихтије’. – ... *иїа ма̀са бу̀де иїтијаста.*

плести, плетѐм ‘увити тесто у облику плетенице’. – ... *и днда илешем и кад и оилешем, осїавим.*

повојница, -е ж. ‘погача која се даје новорођенчету: кућанска’. – *Ако је мушарац, ово му повојница да се шїд ирѐ ожени.*

погача, -е ж. ‘производ од теста без квасца 1. кїсела 2. пдсна’. – *Е, днда иравим идогачу кїселу, или идсну, и ндсимо на грбље.*

погачице, -а ж. ‘врста сланих колача са сиром, чварцима или чим другим: погачице натревене с машћом’. – ... *и неке идогачице наїревене с машћом.*

пдварак, пдварка м. ‘јело од прженог купуса’. – *Е, иїд смо ми звали иодварак.*

подливати, подливам ‘исцедити воду из млека’. – *А више смо иодлива-ли и ндсили за Београд.*

подливени сїр в. сир

пдцирити, -им ‘правити сир’. – ... *иа кад се идоцири и да га ирдешам.*

пдмесити, пдмесим ‘ставити воду, со и квасац у брашно’. – *Пдмеси-симо квасац и осїавимо.*

пдмазати, -жем ‘премазати беланцем, жуманцем или шећером тесто’. – *Кад се исиуни средина, ја је днда идомажем јајешом.*

пдмије, -а пл. т. ‘остаци јела који се дају свињама’. – *Скуйим идмије и дам свињама.*

пдпара, -е ж. ‘јело начињено од старог хлеба, попареног и замашћеног’. – *Од иврдог леба наїравим идпару.*

попушка, -е ж. ‘окрајак хлеба’. – *Деда је јѐо иоиушку.*

порумѐнити, -им ‘добити лепу, црвенкасту боју при печењу меса или хлеба’. – ... *кад иорумѐни дндак га извадим.*

посдлити, пдсолим ‘ставити у јело со’. – ... *и идсолу ма̀ло кдлко није слано.*

поступаница, -е ж. ‘колач с медом који се прави кад дете прохода’. – *Е, кад беба ирдхода, днда се ирави иосиуианица.*

пребранац, -нца м. ‘1. једна врста пасуља, 2. јело начињено од те врсте пасуља’. – *Кува се гус иасуљ, и кад днеш, днда заїржим и свѐ је иїд иребранац.*

премѣсити, прѣмѣсим ‘поновити поступак мешења теста’. – ... *нѣки ѿѿи га ѿрѣмѣсим.*

прѣпѣћи, прѣпечѣм ‘1. претерано испећи, 2. запећи кувано месо или кромпир’. – ... *нѣки ѿѿи ѿрѣпечѣм мѣсо.*

прѣставити, -им ‘ставити храну на ватру да се кува’. – *Прѣстѣавимо рѣчак и бѣба ѿѣзи.*

прѣсѣлити, прѣсѣлим ‘ставити у јело превише соли’. – ... *и ѡндак ѿѡ ѿрѣсѣлим.*

прѣжени паприкѣш в. паприкѣш

прѣжити, -им ‘припремати храну у загрејаној масноћи’. – ... *и ѡндак ѿрѣжим мѣсо.*

прѣнцес крѡфне в. крѡфне

прѡврѣти, прѡври ‘прокључати, бацити кључ 1. вода, 2. алкохолно врење’. – *Иди вѣди, ѿрѡврила је сѣѿа... и дѡдићи ѿрѡвру.*

прѡдимствовати, -ујем ‘крчкати на тихој ватри, на масноћи и додавати воду’. – ... *сѣѿавим мѣлко да се и ѡн ѿрѡдимстѣује.*

прѡја, -е ж. ‘јело од кукурузног брашна, јаја, млека, сира, печено у тепсији’. – *Прѡвимо ѿрѡју од кукурузна брѣшина.*

прѡкола, -е ж. ‘укишељена главица купуса’. – *Са ѿрѡколом нѣѿравим сѣрме.*

пѣвара, -е ж. ‘зрно кукуруза које се не искока’. – *Пѣваре бѣду од неискѡканог кукуруза.*

пѣњена пѣприка ж. пѣприка

Р

рѣзвити, рѣзвијем ‘тањити тесто оклагѣјом’. – *Зѣмѣсим на оклѣгију, мѣѣм, рѣзвијем.*

рѣзрѡљати, рѣзрѡљам ‘развући тесто оклагѣјом до одговарајуће дебљине’. – ... *и ѿдсле рѣзрѡљам са оклѣгијом.*

рѣкија, -е ж. ‘врста јаког алкохолног пића које се добија дестилацијом превреле комине од воћа, грожђа, разних врста жита и сл. 1. од ринглѡза 2. од дудѣћа 3. од брѣскве’. – *А ѿчѣмо рѣкију и од ринглѡза, брѣскве, скѣвам и од дудѣћа.*

расклѣтити, расклѣтим ‘исећи заклану и очишћену живину’. – *Кад се зѣкољу, ѡнда донѣсу да ѿѿрѣиду, ѡѿереду и расклѣтѣју.*

рѣсол, -а м. ‘слана вода у којој се кисели купус’. – *Мѡј дѣда је вѡло да јѣ кѣље и рѣсола.*

рѣстеглити, -им ‘рукама развући тесто’. – *Кад ѣскисну, ѡнда рѣстѣеглим, ѣморим мѣс.*

резанице, -а ж. пл. ‘комадићи танког теста који се кувају за јело 1. са млеком 2. са сиром’. – ... и *дни њустиду ње резанице*.

резаћи колач в. колач

рѣн, рѣна м. ‘биљка чији се корен употребљава као додаток уз разна јела’. – *Онда ѡравим сѡс са рѣном*.

рѣнфлајш, -а м. ‘кувано месо из супе’. – *Извѡдим из сѡје мѣсо и кром-ѡѡр, кав рѣнфлајш*.

ролат, ролата м. ‘колач од жутог теста’. – ... *наместимо као ролати*.

рољати, рољам ‘правити руком куглице од теста’. – ... и *дндак роља док су вруће*.

руске крофне в. крофне

ручак, -чка м. ‘оброк који се једе у подне’. – *Е, ѡдсле за ручак баба ѡбавезно кѡва ѡѡиднемо на ручак да ручамо, да бѡде недељом*.

С

савијачице, -а ж. ‘1. дем. од савијача 2. ролнице од теста пржене на масти’. – *А ѡдсле ѡчѣм савијачице*.

салѡмура, -е ж. ‘слана вода у којој се држи месо пре сушења’. – ... и *ѡѡдсле сѡѡји у салѡмуру*.

санкалада, -е ж. ‘бела смеса попут шећера’. – *Санкалада је ѡѡко смѣса, бѣла*.

сѡрма, -е ж. ‘јело од млевеног меса које се завија у листове купуса’. – *А ѡравили смо сѡрму од кѡѡуса*.

свѡнско мѣсо в. мѣсо

сѡр, -а м. ‘производ који се добија сирењем млека 1. подливѣни 2. стѡри’. – *Вѡлели смо ѡѡј ѡдливѣни сѡр, а од сѡѡрог сам ѡравила савијачице*.

сѡрити, -им ‘правити сир’. – ... *сѡрим млѣко днда*.

сѡриште, -а ср. ‘течност за подливање сира, које се некад правило од телећег бурага’. – *Сѡришѡе сам мѣћала у млѣко да се ѡддлије*.

сѡрће, сѡрћета м. ‘кисела течност за зимницу и салате’. – *Јѡбуке цѣле, ѡѡране и у блѡго сѡрће ѡѡ ѡкиселимо*.

сѡтни шећер в. шећер

сѡтна пѡприка в. пѡприка

сковѣрце, сковѣраца мн. м. ‘танко тесто насуто у тигањ и пржено на масноћи с обе стране’. – ... *ја днда ѡчѣм сковѣрце*.

скѡруп, скѡрупа м. ‘масноћа са куваног млека’ – *Од млѣка гѡре се скѡѡи скѡруѡ*.

слѡнина -е ж. ‘мастан поткожни слој на трбуху свиње’. – *На њѡву смо јѣли слѡнине и лѡка*.

слѣтко, слѣтког ср. ‘веома заслађенио воће у густом сирупу’. – *Слѣтко љрѣвим за зѣму.*

слѣтко тѣсто в. тѣсто

сѣ, сѣли ж. ‘зачин сланог укуса’. – *Они љзму сѣ и љдсолу.*

сѣс, -а м. ‘умак 1. са парадѣјзом 2. са рѣном 3. са мирѣђијом’. – *Ќндак љрѣвим сѣс са рѣном или бѣо с мирѣђијом, а кад љрѣвим с љпарадѣјзом, ѣндак идѣ љѣйрике.*

стѣри сѣр в. сѣр

сѣве шљѣве в. шљѣве

сѣво мѣсо в. мѣсо

сѣпа, -е ж. ‘бистро, течно јело, припремљено кувањем поврћа и меса са зачинима, које се једе на почетку оброка: 1. вегѣта (без меса у коју се стављала само вегѣта) 2. живѣнска’. – *Чѣѣврѣком је бѣла сѣпа или вегѣта или на живѣнско, а вѣлели смо и јагњѣћу.*

сѣрутка, -е ж. ‘оцеђена течност из сира’. – *А бѣла је сѣрутка ѣшо ѣсѣане од сѣра кад оцѣдим сѣр.*

сутлијѣш, сутлијѣша м. ‘јело од пиринца куваног у млеку’. – *Суѣлијѣш нѣсмо вѣлели.*

сѣшити, сѣшим ‘кад се месо дими’. – *У кѣмин сѣшимо мѣсо.*

Т

тарѣна, -е ж. ‘тесто измрвљено на ренде у зрнасте мрвице 1. са млѣком 2. за супе, чорбе (трѣна)’. – *... замѣсим љрѣну, љтарѣну.*

тѣшке, тѣшака мн. ж. ‘развучено тесто у облику квадратића који личе на ѣпове у које се стављао дробац, сир, пекмез 1. са дрѣпцом 2. са сѣром’. – *Прѣвила сам љтѣшке са дрѣпцом и са сѣром за љѣгљѣње.*

тѣсто, -а ср. ‘маса од брашна замешеног водом или другом течношћу и додацима 1. тѣгљено 2. слѣтко 3. љкисело’. – *Као ѣшо се љрѣви љѣсѣо љѣгљено, слѣтко или љкисело.*

тѣрта, -е ж. ‘колач печен од јаја, брашна и масти 1. жѣта тѣрта филована филом од пекмеза’. – *Бѣла је сѣмо жѣта љѣрѣта.*

тѣпити, тѣпѣм ‘кад се маст на топлоти прѣтвара у течност’. – *Јѣ љѣѣпѣм мѣс на љѣѣрѣи.*

трѣна, -е ж. в. тарѣна

трѣп, трѣпа м. ‘дрѣдине’. – *Тѣ је љрѣѣ, љѣѣлог од мѣса.*

тѣрѣја, -е ж. ‘воће и поврће које се чува за зиму у води, прѣсолу, сирћету’. – *Мѣј дѣѣда ѣѣма кѣже бѣби да сѣрѣма љѣрѣију.*

Ћ

ћурчије месо в. месо

У

удробљено млеко в. млеко

ужегнути, ужегне се ‘маст која услед стајања и топлоте промени укуса и мирис’. – ... *склѡним са сунца да нѣ би ужегла са мѣса.*

уқваса, -е ж. ‘сириште што се ставља кад се прави кисело млеко’. – ... *ѡа кад се млеко оладѡ, ѡндак узем уқвасу.*

уқиселити, -им ‘променити укус јелу у кисело’. – *Уқиселимо крѡсѡавце да ѡмамо за зѡму.*

уқисело тѣсто в. тѣсто

уље, -а ср. ‘масноћа’. – *Уље смо ѡрѣ звѡли зѣјѡин.*

умѣсити, умѣсим ‘сјединити брашно и воду’. – *И ѡнда кад умѣсимо хлѣб од ѡѡг ѡѣсѡа ѡсѡавимо, и ѡѡко мѡ кад се оладѡ, умѣсимо комлѡв.*

умити, умѡјем ‘попрскати водом испечено тѣсто’. – *Кад лѣб извѡдим, ѡндак га мѡло умѡјем.*

умѡрити, умѡрим ‘умутити маст уз мало брашна’. – *Умѡрим мѡс и мѣѡѡем јѣдно жумѡнце.*

упитѡјати се, упитѡјѡм ‘завршити процес стврдњавања пихтија’. – *Суѡѡрадан се уѡѡѡѡју ѡѡѡѡје.*

уқиснути, уқисне ‘нарасти под дејством квасца (о тесту)’. – *И ѡндак ѡѣ ѡбгице кад уқисну, ѡнда рѡсѡеглим.*

усолити, усолим ‘сољу заштитити сир од кварења’. – *ѡндак га исѣчем, усолим и сѡѡѡам га у чѡбрицу.*

учѡнити, учѡним ‘мутити маст’. – ... *јѡ ѡндак учѡним мѡс.*

Ф

фѡрбана јѡја, фѡрбани јѡја мн. ‘јаја обојена за Васкрс’. – *Мѡ дѣца ѡма чѣкамо да фѡрбамо јѡја.*

фѡл, -а м. ‘смеса којом се надева тѣсто’. – *Фѡл је ѡбѡчно бѡо од ѡѣкмеза.*

фѡловати, -ујем ‘надевати тѣсто одређеном смесом’. – *Фѡловаѡи знѡчи мѡзаѡи.*

флѣкице, -а ж. мн. ‘суво танко тѣсто у облику квадратића’. – *Са млекоком кѡвам кѡд ѡѡрѡну са млекоком, кѡд флѣкице са млекоком.*

францѡз, -францѡза м. ‘врста црног грожђа’. – ... *ѡли сѡнемо ѡвѣ, ѡрѡи кѡрѡе грѡжђа францѡза.*

фруштук, -а м. ‘оброк који се једе ујутро’. – *Тò се свè сирèмало за фруштук да фруштукујемо.*

Ц

цèлер, -а м. ‘врста зачина’. – *Мèтèм м̀ло цèлерово л̀ише.*

циповка, -е ж. ‘округао мањи хлеб’. – *Ўзèм м̀ли л̀бац, циповку и иèчèм да јèмо.*

црвèна п̀прика в. п̀прика

црна ц̀герица в. ц̀герица

ц̀рно в̀но в. в̀но

Ч

чв̀рци, чв̀рака мн. ‘остатак после топљења масти’. – *А чв̀рци се ѝс-т̀оиду у бакр̀ачу.*

чèсница, -е ж. ‘пита која се меси за Божић и у коју се обично стави златан или сребрни новчић’. – *Чèсницу ѝр̀вим за Божèић.*

чèнично бр̀шно в. бр̀шно

чòрба, -е ж. ‘зачињено течно јело 1. чòрба од б̀кова од л̀ка, 2. чòрба од зеленог, сочног стабла лука’. – *Мòја јèт̀рова је к̀вала од б̀кова од л̀ка чòрбу.*

ч̀шпајз, -а м. ‘јело од поврћа’. – *Пр̀вим ч̀шиајз од кром̀ира и ѝасу̀ља.*

Ц

ц̀герица, -е ж. ‘унутрашњи орган тамно црвене боје 1. ц̀рна 2. б̀ла’. – *Тò се ѝче ц̀герица б̀ла и ц̀рна.*

Ш

шаргарèпа, -е ‘биљка чији се корен користи за јело’. – *Мèтèмо ѝршу-на и зèлèна и шаргарèе.*

шèшер, -а м. ‘бела смеша слатког укуса и кристалног облика 1. с̀тан шèшер, шèшер у пр̀ху’. – *òндак ўзèм шèшер, кав шèшер у ѝр̀ху.*

шèрбет, -а м. ‘напитак од воде и прженог шећера’. – *Шèрбèи смо вò-лели.*

шл̀йва, -е ж. ‘врста воћке и њени плодови 1. с̀ве’. – *Тò се ўвек ò̀стави јèдна шèгла с̀ви шл̀йва.*

шнèл, -а м. ‘снег од беланаца’. – *С̀д̀в̀ламо шнèл гòре на т̀òриè.*

шп̀иновати, -ујем ‘пржити шећер на ватри’. – *òндак ш̀и́нујем шèшер.*

шприцер, -а м. ‘вино помешано са водом’. – ... *а од бѣлог ѿрѣвимо шприцер.*

штрѹдла, -е мн. ж. ‘врста колача од теста надеваног маком: 1. штрѹдле са маком 2. ѹкисело 3. квѣрена штрѹдла’. – *Прѣвили смо ѿре штрѹдле ѹкисело, а квѣрене нису дѡвољно кѣселе.*

шѹнка, -е ж. ‘димљено месо од задњег бута: 1. бѣрена’. – *Пѡсе бѣри шѹнку и ѿб је бѣрена шѹнка.*

шмѡрне, -и мн. ‘врста послатице’. – *Тѡ је ѿѣсѣо од ѿалачѣнака, ѿскида се виљушком, док се ѿѣче на врѣло ѹље и на крај ѿдсѣеш ѿѣћером.*

Dragana Novakov

FOLK NAMES MEALS AND DRINKS IN TOMASEVAC SPEECH

S u m m a r y

This work is about folk names for dishes and drinks in the Speech of Tomasevac in southern Banat. The aim of the work was to collect and write names from the culinary lexics, and then lexicologically process them. Timber was collected through field research, listing examples and comparing them with existing dialect dictionaries, and then it was categorized according to thematic units. The material showed the existence of a large number of Germanisms from the semantic field of cuisine and culinary work, which are still in use in the speech of the Tomasevac people, and which entered the Serbian language mainly from the German language or through it. This representation is expected, considering the cultural and historical circumstances in Banat, because Germans lived in this area.

Key words: dialectlexic, folk names, dishes, drinks, Tomasevac speech.

Државни универзитет у Новом Пазару
Департман за филолошке науке
Српска књижевност и језик
dragananovakov1@yahoo.com

(Примљено: 23. септембра 2022;
прихваћено: 27. септембра 2022)